

روندها و گرایشات نظری معاصر طراحی شهری (در بازه زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲)

مریم فراهانی^{۱*}، آیدا اسماعیل‌زاده سیلابی^۲، حسین خسروی^۳

^۱ استادیار گروه طراحی شهری دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر، تهران، ایران.
^۲ استادیار گروه علوم باغبانی و فضای سبز، دانشکده کشاورزی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.
^۳ استادیار گروه طراحی شهری دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه هنر، تهران، ایران.
 (تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۷/۰۸، تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۱۰/۰۴)

چکیده

عدم توافق صاحب‌نظران بر دو سویه ماهوی و رویه‌ای طراحی شهری از یک سو و روند رو به رشد مطالعات نظری در راستای تدقیق مواضعی همسان از سوی دیگر، ضرورت بررسی تئوری‌های معاصر در پیوستاری چند بعدی را نشان می‌دهد. این پژوهش با هدف تدقیق چیرستی حوزه‌های مهم معاصر طراحی شهری، با این سؤال که آیا نوعی هم‌راستایی موضوعی در باب مفاهیم نظری قابل تشخیص است؟ و در صورت وجود، مدل مفهومی، ابعاد و حوزه‌های هم‌پوشان آن چیست؟ با روش تحلیل موضوعی، به بررسی ۴۳ مقاله تئوری غرب‌الگری شده از مجموع ۷۱۷ مقاله چاپ شده در بازه زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲ میلادی در مجله طراحی شهری^۱ می‌پردازد؛ و ۶ موضوع و ۲۶ گرایش را تشخیص می‌دهد؛ شامل: هدف با گرایشات، ۱- انسان- اجتماع، ۲- فضا- مکان، ۳- جغرافیا- حوزه ۴- زمان، گستره مداخله با گرایشات ۱- بافت، ۲- قلمرو عمومی، ۳- سطوح کالبدی و حوزه‌های عمومی و خصوصی، ۴- زیرساخت‌ها، ۵- تعاملات اجتماعی، استفاده‌کنندگان و مدیریت فضا، مقیاس با گرایشات ۱- دیتیل، ۲- ساختمان شخصی و بلوک، ۳- محله، ۴- فضاهای شهری، منطقه و شهر، ۵- زیرساخت و ساختار، ۶- منطقه، منظومه شهری، حومه شهری و ۷- جهان، محصول با گرایشات ۱- ضابطه - قانون، ۲- مدل‌سازی و سه بعدی، ۳- استراتژی و سیاست و ۴- برنامه و گزارش، فرایند و روش با گرایشات ۱- فراگیر و کثرت‌گرا، ۲- پویا و دائمی و ۳- مختلط و تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی با گرایشات ۱- متخصصان علمی، ۲- سیاست‌مداران و سرمایه‌داران و ۳- مشارکت عمومی، خصوصی و ذی‌نفعان و ذی‌نفوذان هستند.

واژگان کلیدی

ماهوی، رویه‌ای، مطالعات نظری، تحلیل موضوعی، طراحی شهری.

طراحی شهری به مثابه سایر تخصص‌های حرفه‌ای دو بعد کلی دارد. یکی بعد هستی‌شناختی یا ماهوی که به مطالعه چیستی طراحی شهری یا همان‌طور که گلکار می‌گوید به صفات طراحی شهری می‌پردازد (Golkar, 2018, p. 223)؛ و دیگری بعد رویه‌ای که به استناد به هیلیر با سه پرسش مهم سروکار دارد (Hillier, 2009, p. 10). چه کسانی برای رسیدن به این هدف تصمیم می‌گیرند؟ چگونه به چنین تصمیم‌هایی می‌رسند؟ و چرا از چنین فرایندهایی استفاده می‌کنند؟

در تاریخ نظری طراحی شهری، این دو بعد همواره دغدغه اصلی نظریه‌پردازان این رشته بوده است. حوزه ماهوی یا هستی‌شناختی در دو مقوله‌ی اثباتی^۲ یا هنجاری^۳ مورد توجه قرار گرفته است. گونه‌های اثباتی آن همانند مطالعات گوسلینگ (Gosling, 1984)، رولی (Rowley, 1994) و الین (Ellin, 1999)، به طبقه‌بندی طیف وسیعی از آنچه طراحی شهری بدان پرداخته است یا «بودگی» طراحی شهری ارجاع دارد. چارچوب‌های هنجاری نیز چون مطالعات کرمونا و همکاران (Carmona et al., 2007; Carmona & Tiesdell, 2003)، بنتلی (Bentley, 2004; Bentley et al., 2013)، مدنی‌پور (Madanipour, 1996; Madanipour, 2006)، جیکوبز (Jacobs, 1961)، به «بایدی» طراحی شهری، در دو رویکرد جامع و بخشی اشاره می‌کنند. در رویه طراحی شهری نیز علاوه بر دو ساختار مذکور، چارچوب‌های نظری در دو حوزه درون رشته‌ای (Cowan, 2006) و برون-رشته‌ای (Lang, 2006; Appleyard & Jacobs, 1982; Cuthbert, 2007) مورد توجه قرار گرفته‌اند. حوزه اول فرایندهای طراحی شهری را از درون رشته تحلیل می‌کند و حوزه دوم بر ارتباط رشته و شرایط اقتصادی اجتماعی سیاسی متمرکز شده است.

با این همه تا به امروز همچنان تناقض‌ها و افتراقات پررنگ‌تر از توافقات به نظر می‌رسد. تناقضاتی که به آغاز شکل‌گیری و فرایند نام‌گذاری رشته بازمی‌گردد؛ یعنی هنگامی که برای اولین بار عبارت «طراحی مدنی»^۴ در سال ۱۹۰۹ به این رشته اطلاق شد (Cuthbert, 2007, p. 17) و با در برگیری واژه «مدنی» و مفاهیم اجتماعی-اقتصادی منتج از آن، به‌گونه‌ای افتراق در مباحث صاحب‌نظران منجر گردید، هنوز هم به نظر می‌رسد که حل نشده باقی مانده است تا جایی که کرمونا بر این باور است که «هیچ حقیقت واحدی در طراحی شهری وجود ندارد و به همین شیوه، هیچ پاسخ یا متدلوژی یکتایی نیز وجود ندارد» (Carmona, 2020). سورکین با صراحت بیان می‌کند که طراحی شهری به بن‌بست رسیده است (Sorkin, 2013). کاتبرت اعلام می‌کند که تئوری طراحی شهری انارشستی، هرج و مرج طلب و غیر پایه‌ای است (Cuthbert, 2007) و اعرابی نتیجه می‌گیرد همچنان تئوری طراحی شهری مبهم است و محققان، تفسیرهای متفاوتی از آن می‌کنند (Araabi, 2017). با این مقدمه و در ادامه با تکامل پژوهش‌های مذکور، این نوشتار در پی آن است که گرایش‌ها و روندهای نظری معاصر طراحی شهری را در جدیدترین بازه‌ی زمانی و با بیشترین حوزه‌ی نفوذ ممکن، با هدف شکل‌دهی ساختاری منسجم و موضوعی در دو حوزه ماهوی و رویه‌ای تحلیل کند و از این مسیر تحولات نظری معاصر را تدقیق نماید.

۱. روش پژوهش

پس از تحلیل و ارائه مدل مفهومی خاستگاه‌ها و ریشه‌های نظری طراحی شهری، در گام اول، با هدف تشخیص معتبرترین مجله انگلیسی زبان با محوریت طراحی شهری، پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس (Scopus) (که به صورت موضوعی مجلات علمی معتبر را رتبه‌بندی شده ارائه می‌دهد)، با کلید واژه «طراحی شهری» در عنوان مجله، سرچ گردید که فقط سه مجله دارای این ویژگی بودند و از این آنها، مجله اربن دیزاین بالاترین ضریب تأثیر (Impact Factor)، بالاترین گرید ارجاع (Site Source)، بالاترین اسناد به روز (Citation)، بالاترین رتبه مجلات و کشورهای علمی در نظام رتبه‌بندی سایمگو (SJR) را دارا بود (شکل ۱). در نهایت مجله اربن دیزاین^۵ به عنوان یکی از بنیان‌گذاران حوزه‌ی نظری طراحی شهری^۶ با این سه شاخص انتخاب شد. ۱- مجله‌ای بین‌المللی که در عنوان آن دقیقاً عبارت طراحی شهری به کار رفته است؛ ۲- یکی از بالاترین ایمپکت فکتورها^۷ را در بین مجلات مرتبط با

طراحی شهری دارد؛ و ۳- منبع اصلی مورد استناد کاتبرت^۱ (Cuthbert, 2012, p. 97) جهت تحلیل موضوعی تئوری‌های معاصر طراحی شهری تا سال ۲۰۰۵ میلادی است.

در گام دوم با توجه به تمرکز پژوهش بر روندهای معاصر، تمامی مقالات این مجله از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲ میلادی، بار اول بر مبنای دسته‌بندی محتوایی خود مجله (شکل ۲) و بار دوم بر مبنای تحلیل موضوعی (تماتیک) کاتبرت از مقالاتی که در بازه زمانی ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۵ میلادی چاپ شده‌اند (شکل ۳)، مورد غربالگری مضمونی محتوایی قرار گرفت و در نهایت از میان ۷۱۷ مقاله چاپ شده در این بازه‌ی زمانی، تعداد ۴۳ مقاله که مرتبط با حوزه نظری طراحی شهری بودند مجزا گردید (درحالی‌که در اغلب محورهای موضوعی حجم مقاله‌ها افزایشی است، در حوزه مقالات پژوهش‌های تئوریک این روند وجود ندارد). در گام سوم با مطالعه دقیق و موضوعی (تماتیک) این ۴۳ مقاله (جدول ۱)، موضوعات محتوایی مورد توجه در آن‌ها مجزا و در ۶ شاخص ماهیت، مقیاس، گستره و محدوده‌ی مداخله، محصول، روش و فرایند، تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری، طبقه‌بندی و در گام آخر با روشی تفسیری، گرایش‌های اصلی مورد توجه در هر موضوع (تم) تدقیق و در نهایت ساختاری منسجم از روندهای معاصر نظری طراحی شهری در هر شاخص استخراج گردید. نکته حائز اهمیت آن است که این تم‌های محتوایی نه با اصطلاحات یکسان و نه غالباً به صورت صریح بیان شده‌اند. بلکه در خوانش تفسیری متون، توسط نگارندگان استنباط شده‌اند. اگرچه در اکثر موارد مقایسه تطبیقی مفاهیم در ادبیات مرتبط، روایی تفسیر را تصدیق کرده است.

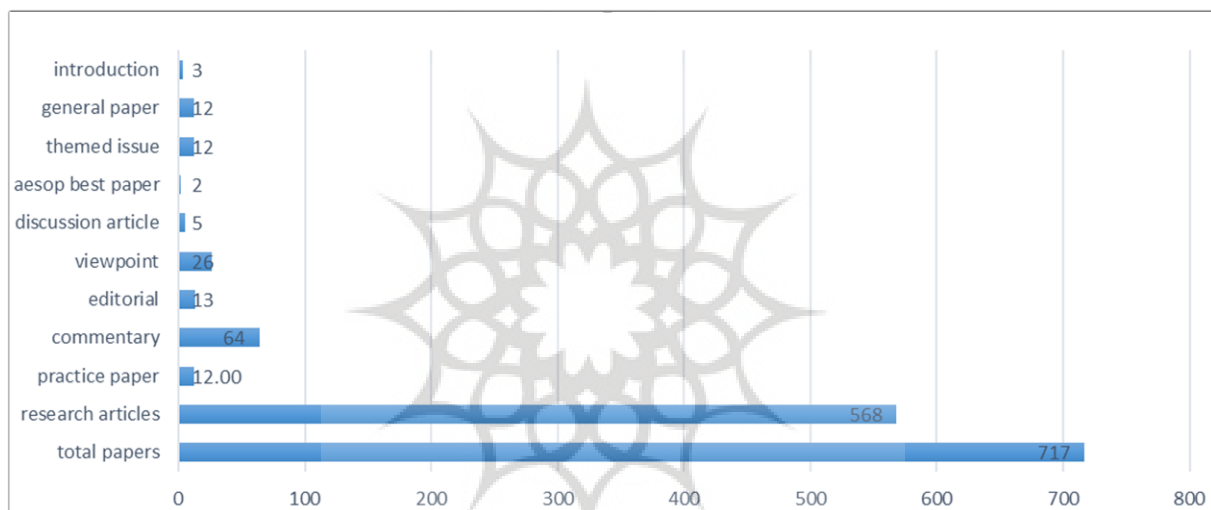
به نظر می‌رسد مهمترین کاستی این تحقیق جامعیت آن است. چراکه با وجود تمرکز بر یکی از مهمترین مجله‌های طراحی شهری در مقیاس بین‌المللی، همچنان بسیاری از مقالات مرتبط با حوزه نظری رشته در سایر مستندات حذف شده است و بدیهی است این پژوهش با تحقیق در مجلات و اسناد معتبر دیگر تکمیل می‌گردد. علاوه بر این، پژوهش ادعایی مبتنی بر جامعیت موضوعات محتوایی ندارد. اگرچه تلاش شده است تمامی محورهای شاخص مورد تأیید نویسندگان مورد توجه قرار گیرد، با این حال، شاید در آینده موضوعات دیگری به این ساختار اضافه گردد که جامعیت موضوع را افزایش دهد.

۲. ریشه‌ها و خاستگاه‌ها

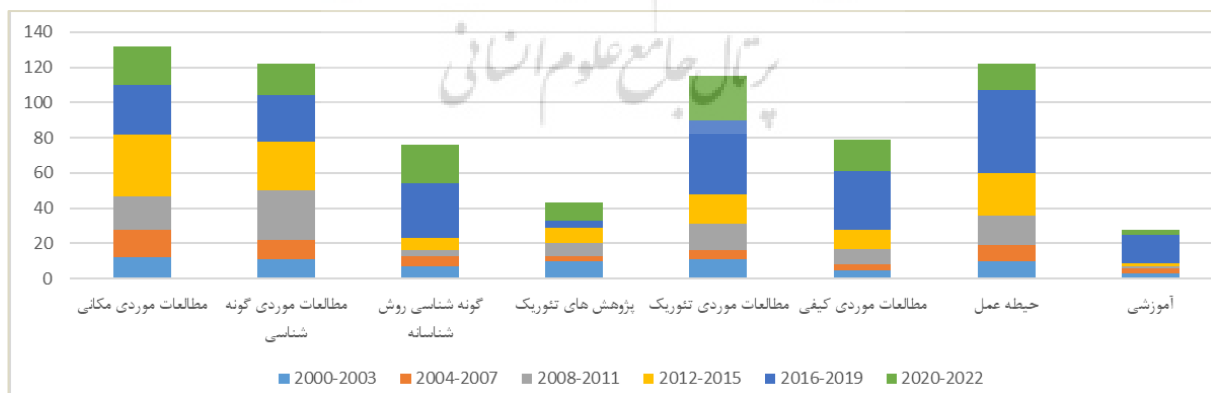
بررسی مطالعات متمرکز بر مباحث و گرایش‌های تئوریک طراحی شهری که اغلب با نوعی روش فرامطالعه و فراتحلیل انجام شده‌اند، نشان می‌دهد که محور کانونی نظریه‌پردازی، توجه به پارادوکس‌های پایه‌ای طراحی شهری در دو محور ماهوی و رویه‌ای بوده است. در این راستا مدنی‌پور در هفت حوزه موضوعی شامل، ۱- مقیاس، ۲- تأکیدات مکانی، ۳- تأکیدات اجتماعی، ۴- رابطه فرایند و نتیجه، ۵- رابطه مشاغل و فعالیت‌ها، ۶- ارتباط بخش عمومی یا خصوصی و ۷- فرایندی عینی (منطقی یا ذهنی) بیانی، تناقضات طراحی شهری را تحلیل می‌کند و در نهایت تعریفی ترکیبی از طراحی شهری ارائه می‌دهد (Madanipour, 2008, p. 137). گلکار به همین شیوه در هفت ساختار نمایه یا گزاره ۱- فعالیت شهودی هنری در مقابل مسئله-گشایی، ۲- فرآورده در مقابل فرایند، ۳- پاسخ یا بی‌توجهی به نیازهای جمعی، ۴- خلاقیت فردی یا مشارکت جمعی، ۵- رشته‌ی خاص یا بین‌رشته‌ای، ۶- ساماندهی کالبدی یا کیفیات غیرکالبدی، ۷- زیبایی‌شناسی سطحی یا تجربی-زیبایی‌شناختی، به قرائت ترکیبی از تعریف طراحی شهری دست می‌یازد (Golkar, 1999, p.49). در مطالعات متأخرتر کازلینو و همکاران با هدف تعریف مجددی از طراحی شهری چهار موضوع مقیاس، ابعاد ملموس یا ناملموس، مداخله خصوصی یا عمومی، فرایند قانونی یا حکمرانی را از زاویه‌ی دوازده نظریه‌پرداز معاصر تحلیل و در نهایت تعریفی ترکیبی ارائه می‌دهند (Cozzolino et al., 2017). اعرابی گرایش‌ها و تناقضات طراحی شهری را منتج از انواع توقعات جامعه حرفه‌ای و از چهار منظر خلاقیت محور، علم محور، مسئله پیچیده محور، تفکر انتقادی (Araabi, 2017) و در جای دیگر، از تفاوت‌های سازه‌ای، آبیژه‌ای و دانش محور می‌بیند (Araabi, 2018).

Source title ↓	CiteScore ↓	Highest percentile ↓	Citations 2019-22 ↓	Documents 2019-22 ↓	% Cited ↓	SNIP ↓	SJR ↓	Publisher ↓
Urban Design International	5.2	86% 36/261 Urban Studies	442	85	81	1.984	0.79	Springer Nature
Proceedings of the Institution of Civil Engineers: Urban Design and Planning	1.9	74% 44/170 Architecture	139	74	78	0.447	0.278	ICE Publishing Ltd.
Journal of Urban Design	5.3	88% 49/440 Arts and Humanities (miscellaneous)	818	155	71	1.627	0.806	Taylor & Francis

شکل ۱: رتبه‌بندی مجله‌های طراحی شهری یا محوریت عنوانی و موضوعی طراحی شهری (پایگاه اطلاعاتی اسکوپوس)

شکل ۲: دسته‌بندی موضوعی مقالات مجله طراحی شهری

شکل ۳: دسته‌بندی موضوعی مقالات مجله طراحی شهری بر اساس روش شناسی کاتبرت (Cuthbert, 2012)

No.	Date	Authors	Topic
1	2000	Mike Biddulph	Villages Don't Make a City
2	2000	Eran Ben-Joseph & David Gordon	Hexagonal Planning in Theory and Practice
3	2000	Nikos A. Salingaros	Complexity and Urban Coherence
4	2000	Mitchell Schwarzer	The Contemporary City in Four Movements
5	2000	Abraham Akkerman	Harmonies of Urban Design and Discords of City-form: Urban Aesthetics in the Rise of Western Civilization
6	2001	Mark C. Childs	Civic Ecosystems
7	2002	Cliff Ellis	The New Urbanism: Critiques and Rebuttals
8	2002	Emily Talen	Help for Urban Planning: The Transect Strategy
9	2002	Iris Aravot	Back to Phenomenological Placemaking
10	2002	Andrés Duany	Introduction to the Special Issue: The Transect
11	2004	Brent Ryan	Alphaworld: The urban design of a digital city
12	2006	Ali Madanipour	Roles and Challenges of Urban Design
13	2007	ANN FORSYTH	Innovation in Urban Design: Does Research Help?
14	2010	Mark C.	A Spectrum of Urban Design Roles
15	2010	Matthew Carmona	Contemporary Public Space: Critique and Classification, Part One: Critique
16	2010	Matthew Carmona	Contemporary Public Space, Part Two: Classification
17	2010	Hadas Shadar	Evolution and Critical Regionalism
18	2011	Jennifer Mapes & Jennifer Wolch	'Living Green': The Promise and Pitfalls of New Sustainable Communities
19	2011	Aseem Inam	From Dichotomy to Dialectic: Practising Theory in Urban Design
20	2012	Mike Biddulph	The Problem with Thinking about or for Urban Design
21	2014	Valerie Dewaelheyns, Elke Vanempen, Kirsten Bomans, Anna Verhoeve & Hubert Gulinck	The Fragmentation Bias in Valuing and Qualifying Open Space
22	2014	Matthew Carmona	The Place-shaping Continuum: A Theory of Urban Design Process
23	2014	Jon Lang	Comments on 'The Place Shaping Continuum: A Theory of Urban Design Process'
24	2015	Matthew Heins	Finding Common Ground Between New Urbanism and Landscape Urbanism
25	2015	Cliff Ellis	Landscape Urbanism and New Urbanism: A View of the Debate
26	2015	Robert Fishman	Comment on Matthew Heins, 'Finding Common Ground Between New Urbanism and Landscape Urbanism'
27	2015	Karl Kullmann	Grounding Landscape Urbanism and New Urbanism
28	2015	David de la Peña	New Landscape Urbanisms: Promising New Paths for Urban Design
29	2015	Brent D. Ryan	Hard Urbanism
30	2016	Matthew Carmona	Design governance: theorizing an urban design sub-field
31	2017	Francisco J. Goerlich Gisbert, Isidro Cantarino Martí & Eric Gielen	Clustering cities through urban metrics analysis
32	2017	Hooman Foroughmand Araabi	Multiple expectations: assessing the assumed roles of theory in relation to urban design
33	2018	Hooman Foroughmand Araabi	Revealing distinguishing factors between Space and Place in urban design literature
34	2019	Jon Lang	Programmes and paradigms in urban design
35	2019	Mark C. Childs	Urban design foresight
36	2019	Matthew Carmona	To truly 'live', urban design needs accessible interdisciplinary research
38	2019	Kim Dovey	Urban design as a contested field
39	2020	Frederick Steiner & Laurel McSherry	Erosion and deposition
40	2020	Alexander Cuthbert	Eliot's insight – the future of urban design
41	2020	Stefano Cozzolino, J. Polívka, R. Fox-Kämper, M. Reimer & O. Kummel	What is urban design? A proposal for a common Understanding
42	2021	Hisham Abusaada and Aber Elshater.	Revealing distinguishing factors between Space and Place in urban
43	2021	Tom Coppens a, Maarten Van Acker a, Thomas Machiels a and Tine Compennolle	A real options framework for adaptive urban design

الین، گرایشات و روندهای طراحی شهری را از ابعاد همه شمول تری می‌بیند. برای مثال گرایشات منتج از ۱- تبعیت فرم از خیال با تأکید بر نوستالژی، تمایزات فرهنگی، جستجوی ریشه‌ها، ۲- تبعیت فرم از تردستی با تمرکز بر نسبیت‌گرایی افراطی، ۳- تبعیت فرم از سرمایه با تمرکز بر فرم‌های مشابه و حومه‌های پراکنده هم‌شکل، ۴- تبعیت فرم از ترس با تمرکز بر شهرگرایی تفکیک شده و جدایی‌گزینی، ۵- شهرسازی یکپارچه متمرکز بر پیوند خوردگی، پیوستگی، نفوذپذیری، اصالت و آسیب‌پذیری (Ellin, 2013). برج و سیلور، گرایشات و روندهای طراحی شهری را در ۵ حوزه‌ی ماهوی- رویه‌ای، ۱- تراکم و ازدحام جمعیت، سبک‌های معماری، آرمان‌شهرها، ابزارها و تمهیدات مرتبط با بهبود سازمان داخلی شهرها، ۲- ساخت شهر مدرن از طریق محصولات تولید انبوه و برج‌ها و زونینگ، ۳- برنامه‌ریزی یکپارچه و از پیش فکر شده، تراکم‌های پایین باغ شهری و واحدهای همسایگی و پاک‌سازی و بازسازی حوزه‌های شهری مسئله‌دار ۴- اهمیت بافت تاریخی و اجتماعی، طراحی تجربی و عمل‌گرا، مکان‌سازی، توسعه مختلط پیاده‌مدار و کوچک مقیاس و ۵- آفرینش اجتماعات محلی مطلوب، طبقه‌بندی می‌کنند (Birch & silver, 2009). کات برت به همین شیوه ۱- صنعت‌گرایی با آثار فضایی همچون انبوه‌سازی، تمرکز، مرکزیت و دلالت‌های اجتماعی شامل پایگاه جمعی، پهنه‌بندی، تمرکز حومه‌ای، ۲- پسا صنعت‌گرایی با آثار فضایی چندپارگی و عدم تمرکز، انتشار، پراکندگی و دلالت‌های اجتماعی شامل اتکا بر محلیت، یکپارچگی، هم‌پیوندی، تمرکز شهری، ۳- مدرنیسم با آثار فضایی متمرکز بر عملکردهای شهری، نمادهای حکومتی، سبک‌های معماری و دلالت‌های اجتماعی پارادایم‌تیک، نحو فضا، طراحی، ۴- پست مدرنیسم با آثار فضایی منظر با دورنمای شهری، نمادهای شرکتی- خصوصی، لفاظی معمارانه و دلالت‌های اجتماعی التقاطی، استعاره‌ای، وضع کدها و قوانین، ۵- گرایشات اصلی طراحی شهری عنوان می‌کند (Cuthbert, 2006). فیشمن دو پارادایم باز و محصور (Fishman, 2012)، بنرچی دو گرایش معطوف به بالا و معطوف به پایین (Banerjee, 2014)، بویر دو حوزه ۱- عقل‌گرایی ماشینی بر مبنای تفکر و محاسبه و ۲- خود تنظیمی یا خود سازماندهی سیستم‌های خود آفریننده (Boyer, 2011)، مادن دو روند، ۱- پروژه محور با تمرکز بر واکنش به یک مسئله از پیش مقرر و ۲- مکان محور مبتنی بر اجتماعات محلی (Madden, 2000) و نیراج تئوری‌های بالا و پایین (Niraj, 2011) را گرایشات و روندهای اصلی طراحی شهری معاصر می‌داند.

در نهایت برادبنت با رویکردی کلی‌تر، خردگرایی، تجربه‌گرایی، نو خردگرایی، نو تجربه‌گرایی (Broabent, 1990)، ترانسپیک با رویکردی فورمال‌تر، شکل-زمینه، ارتباط-اتصال و مکان (Trancik, 1987)، گوسلینگ و میتلند با رویکردی زمینه‌گراتر، حوزه‌های مبتنی بر طبیعت، آرمان‌شهر، هنر و علم (Gosling & Miatland, 1984)، لینچ در رویکردی رویه‌ای حوزه‌های ۱- تصمیم‌ساز یا برنامه‌ریزی یا تصمیم و ۲- فرایندهای شهری و پیامدهای آنها (برنامه‌ریزی عملکردی) و ۳- هنجاری و با رویکردی ماهوی حوزه‌های ۱- کیهانی، ۲- مکانیکی- ماشینی و ۳- ارگانیک (Lynch, 1981) و الکساندر با نگرشی رویه‌ای، حوزه‌های ۱- فرایند طراحی خودآگاه محصول هنرمند یا طراح و ۲- فرایند طراحی ناخودآگاه مرتبط با روابط سنتی میان طبیعت و فرهنگ (Alexander, 1964)، گرایشات اصلی طراحی شهری معرفی کرده‌اند.

بر مبنای این ریشه‌شناسی، به نظر می‌رسد با نوعی تعامل و تساهل در مورد تمایزات و افتراقات، مبادی و خاستگاه ه گرایشات نظری معاصر طراحی شهری، قابل ارائه در ساختاری به شرح زیر هستند (شکل ۴).

- گرایشات کالبدی- عملکردی که از اواخر قرن ۱۸ تا حدود دهه ۵۰ قرن ۱۹ میلادی (Carmona, 2014, p. 6)، با پیشگامی سیته، ماهیت اصلی طراحی شهر را شکل می‌دهد. رویه منتج از آن، رویه نخبه‌گرا (Lang, 2014, p. 41) بر مبنای اصول خلاقانه- خردگرایانه، فرایند غالباً خطی، در مقیاس طراحی کل شهر و تصمیم‌گیری از بالا به پایین است.
- گرایشات اجتماعی- ادراکی که به دهه ۶۰ و ۷۰ میلادی (Bridgeman, 2010, p. 89) و به پیشگامی جیکوبز و لینچ بازمی‌گردد و متمرکز بر ادراک و رفتار استفاده‌کنندگان فضا است (Cuthbert, 2010, 445). رویه‌ی نخبه‌گرا-کثرت‌گرا

با روشی بازخوردی- راهبردی مرتبط با پارادایم سیستم‌های باز (Samalavicius, 2013, p. 162) و فرایندی چرخه‌ای، در مقیاس محلی و همچنان تصمیم‌گیری از بالا به پایین، ولی این بار متمرکز بر فرهنگ، اجتماع، اقلیم و بوم است.

- گرایش‌های زمینه‌ای زیست محیطی- اقتصادی- سیاسی که از اوایل دهه ۸۰ م. به صورت گسسته و با پیشگامی متفکران پسا مدرن (Ellis, 2014, p. 47) آغاز و در اوایل قرن بیستم با آراء کاتبرت، مدنی‌پور، بتلی و سایرین گسترش می‌یابد. تحولاتی که برآمده از کثرت‌گرایی و اصالت تفاوت‌ها است. روش‌شناسی آن نیز، جامعه‌گرایی و کثرت‌گرایی و فرایند آن ارتباطی- مشارکتی است.

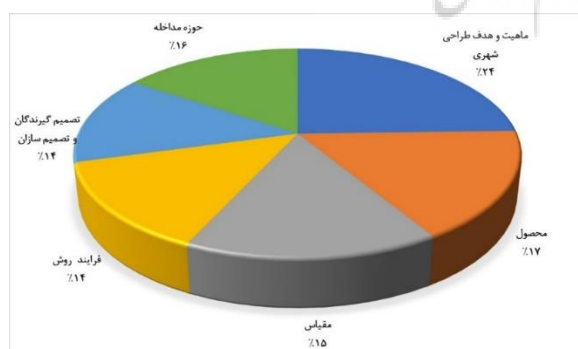
۳. بدنه پژوهش

بررسی موضوعی (تماتیک) مقالات مورد استناد در روش‌شناسی این پژوهش، نشان می‌دهد که در حوزه ماهوی چهار موضوع (تم) ماهیت و هدف، گستره‌ی مداخله، مقیاس و محصول طراحی شهری و در حوزه رویه‌ای دو موضوع (تم) فرایند- روش و تصمیم‌گیری- تصمیم‌سازی بیشترین توجه نظری را به خود معطوف داشته‌اند (شکل ۵). در هریک از موضوعات مذکور، روندها و گرایشاتی به صورت غالب، به شرح ذیل دیده می‌شود؛ که با تفسیری کیفی- کمی، این پژوهش نهایتاً به تبیین مدلی مفهومی در بازه زمانی ذکر شده می‌رسد.

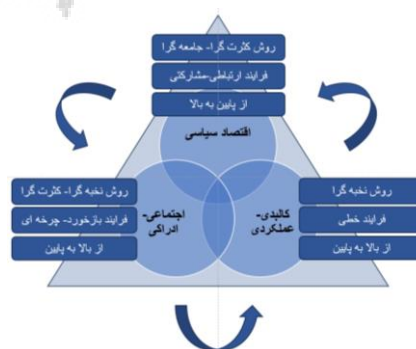
۴. ماهیت و هدف

ماهیت و هدف طراحی شهری، چیستی و پایه وجودی و یا به عبارت دیگر پیامد و نتیجه نهایی طراحی شهری در بنیان وجودی خود فرض شده است. زمینه‌ی موضوعی مرتبط با اینکه اساساً دغدغه طراحی شهری چیست و با انجام طراحی شهری، چه چیز قرار است حاصل شود. بررسی آرا صاحب‌نظران نشان می‌دهد در چهار محور اصلی (جدول ۲) ماهیت و هدف طراحی شهری ارائه شده است.

۱. انسان- اجتماع
۲. فضا- مکان
۳. پیوستار مکان- جغرافیا- حوزه‌های پیرامونی
۴. پیوستار زمان

شکل ۵: تمرکز موضوعی مقالات تئوریک طراحی شهری مجله ارین دیزاین در بازه زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲

شکل ۴: ساختار نظری تغییر گرایش‌های طراحی شهری

- مفاهیمی که در شاخه موضوعی انسان- اجتماع (با تمرکز بر اجتماع، اقتصاد، سیاست) مطرح شده‌اند، هدف و ماهیت طراحی شهری را طیف وسیعی از تولید و بازتولید مکان‌های مستقل با غنای اجتماعی (Biddulph, 2000)، شکل کالبدی تعاملات اجتماعی (Schwarzer, 2000)، حذف موانع بین گروه‌های اجتماعی و شهر عادلانه (Ellis, 2002)، تعامل اجتماعی، عدالت و تنوع اجتماعی (Carmona, 2010)، هم‌جنس‌سازی فضا، رابطه استفاده‌کننده و ارزش فضایی، مدیریت فضا و امنیت (Carmona, 2010)، اهمیت مکان و اجتماع (Shadar, 2010)، تعادل بین محیط، اجتماع و اقتصاد (Mapes & Wolch, 2011)، شکل‌دهی و دوباره شکل‌دهی مکان‌ها از ابعاد کالبدی، اجتماعی و اقتصادی (Carmona, 2014)، رفاه، اقتصاد، اجتماع، سیاست، قانون، عدالت، محافظت (Carmona, 2016)، شکل‌دهی شهر بر مبنای پایه‌های اجتماعی- سیاسی (Araabi, 2017) به نقل از (Cuthbert, 2007)، اجتماع و فضا به عنوان اساس طراحی شهری (Cuthbert, 2019)، فرایند خلاقیت محور انتقادی (Araabi, 2017)، ایجاد ارزش‌های اجتماعی- فرهنگی از طریق ابعاد مادی فضا (Cozzolino et al., 2020) عنوان کرده‌اند.
- دغدغه‌های فضا- مکان، صفات و خصوصیات کالبدی- مکانی، عمدتاً مرتبط با مواردی هستند همچون، تصویر هارمونی و کمال کیهانی (Akkerman, 2000)، تنوع، پیچیدگی و تصویر شهر موجود سازگار با ماهیت متغیر شهر (Schwarzer, 2000)، محله‌های متعادل با زیبایی خوشایند (Ben-Joseph & Gordon, 2000)، سازماندهی و آرایش المان‌های شهری در مقیاس‌های مختلف و اهمیت هندسه در ارتباطات شهری (Salingaros, 2000)، ارتباط متقابل ساختمان‌های شخصی و زمینه‌ی آن‌ها (Childs, 2001)، فرم کالبدی با تأثیرات زیبایی‌شناسانه فرهنگی (Ellis, 2002)، فرم‌دهی عملکردی و زیبایی‌شناختی و ایجاد کیفیت (Madanipour, 2006)، خلق حس مکان، طراحی کالبدی سکونت‌گاه‌ها (Childs, 2010)، خلق و شکل‌دهی به فضای عمومی (Carmona, 2010)، انواع فرم، سازماندهی شهر و انواع محله‌ها (Inam, 2011)، خوانایی و منظر شهری، انعطاف‌پذیری و خلاقیت (Biddulph, 2012)، شکل‌دهی و دوباره شکل‌دهی مکان‌ها (Carmona, 2014)، شکل‌دهی به فرم و شخصیت محیط و فرایند دائمی شکل‌دهی مجدد شهرها (Lang, 2014)، واحدهای فضای باز (OSU)، فضاهای تکه‌تکه⁹ باز، فراگیری و یکپارچگی (Vanempten et al., 2014)، خلق فرم‌های شهری (Heins, 2015)، فرم‌های شهری سنت‌گرا و منظرگرا (Ellis, 2015)، شهرهای پیاده محور و دارای شکل و اهمیت منظر (Fishman, 2015)، چارچوب‌های انطباق‌پذیر قابل جهش و هیبریدی قابل تطابق با شرایط محلی (Kullmann, 2015)، الگوهای فضایی توزیع کاربری زمین، المان‌های کالبدی، تنوع ملی در فرم شهری (Goerlich et al., 2017)، یکپارچگی معنا و ریخت‌شناسی (Dovey, 2019)، ارزش‌های زیبایی‌شناسانه فرهنگ و اقلیم محور، الگوهای متفاوت محیطی در پاسخ به الگوهای رفتاری (Lang, 2019)، سیستمی کلی از فشردگی زمان و مکان، تولید نماد، بازنمایی و تصویر (Cuthbert, 2019)، شکل‌دهی و شکل‌دهی مجدد به مکان‌ها، طرح‌های انعطاف‌پذیر برای تطبیق با تغییرات آینده (Coppens et al., 2021)، شاخص‌های کیفی از قبل دسترسی فضایی، ایمنی، امنیت، ارزیابی زیست محیطی (Abusaada & Elshater, 2021).
- اهمیت پیوستار مکان- جغرافیا و حوزه‌های پیرامونی، در ادبیاتی همچون محیط پایدار (Ben-Joseph & Gordon, 2000)، طراحی شهر در پیوستاری از محیط‌های پیرامونی (Talen, 2002)، تقویت کاراکتر از روستایی تا شهری در هر زون (Duany, 2002)، طراحی اکولوژیکال (Forsyth, 2007)، توسعه خودآگاه مبتنی بر چشم‌انداز شهر و پیرامون (Lang, 2014)، اهمیت بالا رفتن آب دریاها، خطوط ریلی بسیار سریع، مدیریت توسعه (Barnett, 2014)، ارتباط فضاهای شهری و روستایی (Vanempten et al., 2014)، شکل‌دهی مجدد حومه‌های پراکنده (Fishman, 2015)، شهرهای فشرده (Lang, 2019) تبلور یافته است.

- پیوستار زمان با اتصال ضروری با گذشته و آینده و اهمیت تکامل فضا در زمان و در طول تاریخ نیز در ساختارهای نظری همچون توجه به اهمیت زمان و تکامل شهر (Schwarzer, 2000)، اهمیت زمان در پیوستگی و ارزیابی مکان (Salingaros, 2000)، گذر زمان و روندهای پویای تاریخی شهر (Childs, 2001)، تکامل و تغییر در گذر زمان (Ellis, 2010; Shadar, 2010)، طراحی پایدار متمرکز بر پیوند حال و نسل آینده (Mapes & Wolch, 2011)، چینه‌شناسی در حال تکامل (Steiner & McSherry, 2020) دیده می‌شود.
- علاوه بر محورهای اصلی ذکر شده حوزه‌هایی همچون علم و فناوری (Akkerman, 2000; Ryan, 2004) زیرساخت‌ها (Shadar, 2015; Inam, 2011; Barnett, 2014; Kullmann, 2015) و فرهنگ و دغدغه‌های جهانی شدن و آینده‌پژوهی (Shadar, 2010; Carmona, 2010; Madanipour, 2006; Childs, 2019; Carmona, 2019; Aravot, 2002) به نظر می‌رسد مفاهیم رو به رشدی در گرایش‌های نظری طراحی شهری معاصر در حوزه هدف-ماهیت هستند.

۵. محدوده و گستره‌ی مداخله

منظور از گستره مداخله در این نوشتار، محیط کالبدی-اجتماعی است که طراحان شهری اجازه تصمیم‌گیری و مداخله در آن را دارند. ضرورت یا امکان حق دخالت در یک بستر محیطی یا اجتماعی، نقش بسیار مهم و زیرساخت گونه‌ای در ابعاد ماهوی و رویه‌ای طراحی شهری ایفا می‌کند. به طور مثال اگر گستره‌ی مداخله طراحی شهری فضای عمومی در نظر گرفته شود، بخش مهمی از ساختارهای شکل‌دهنده به فضای عمومی از جمله ساختمان‌های خصوصی خارج از محدوده‌ی این دخالت محسوب می‌شوند و در مقابل اگر محدوده‌ی مداخله طراحی شهری حوزه‌های اجتماعی-سیاسی باشد، تأثیرات و تصمیمات طراحی شهری بسیار تحقق‌پذیرتر خواهند بود. آراء صاحب‌نظران در مورد حوزه‌های اصلی مداخله‌ی طراحی شهری قابل طبقه‌بندی در پنج محور اصلی (جدول ۳) است که عبارت‌اند از:

۱. بافت شهری در مقیاس محله، شهر
  ۲. فضاها و قلمرو عمومی، خیابان و میدان
  ۳. سطوح کالبدی و حوزه‌های عمومی و خصوصی
  ۴. زیرساخت‌ها و حمل و نقل و توسعه
  ۵. تعاملات اجتماعی، استفاده‌کنندگان و مدیریت فضا
- بافت و سکونتگاه در مقیاس محله (Biddulph, 2000; Salingaros, 2000; Childs, 2001; Forsyth, 2007; Childs, 2010; la Peña, 2015; 2010) و شهر (Ellis, 2015; Vanempten et al., 2014; Lang, 2014; Aravot, 2002) صراحتاً در بسیاری از تئوری‌های طراحی شهری به عنوان حوزه مداخله طراحی شهری اظهار شده است. با این حال به نظر می‌رسد تئوری‌های کمتری مستقیماً به جزئیات و نحوه مداخله طراح شهر پرداخته است.
  - در اکثر پژوهش‌های انجام شده در بازه زمانی مورد توجه این نوشتار، فضاها، عمومی، خیابان و میدان به عنوان حوزه مداخله طراحی شهری مورد توجه قرار گرفته‌اند. اگرچه همچنان به جزئیات مداخله اشاره نکرده‌اند. برای مثال لنگ طرح‌های عمومی چند منظوره (Lang, 2019)، گیزبرت و گیلن، الیز، فورسیز (Gisbert & Gielen, 2017; Ellis, 2015) و خیابان‌ها، الیز، کرمانا، فورسیز (Barnett, 2014; Forsyth, 2007; Ellis, 2002; Forsyth, 2007; Carmona, 2010; Ellis, 2015)، میدان و فضاها، عمومی را محدوده‌ی مداخله طراح شهر عنوان کرده‌اند.
  - تعدادی از ادبیات نظری طراحی شهری نیز وارد جزئیات بیشتری شده و سطوح کالبدی و حوزه‌های عمومی و خصوصی را نیز گستره مداخله طراحی شهری دانسته‌اند. از جمله کرمانا با اصطلاح منافع محیط ساختمانی عمومی و خصوصی (Carmona, 2019)، داوی با عبارت دوتایی عمومی-خصوصی (Dovey, 2019)، لنگ با عبارت فرم‌های

ساخته شده عمومی خصوصی (Lang, 2014)، چالدز با تأکید بر پروژه‌های خصوصی مرتبط با انسجام فرم جمعی (Childs, 2010)، الیز با اصطلاح فضاها و گره‌های فعالیتی عمومی (Ellis, 2002).

- زیرساخت‌ها و حمل و نقل، اقدامات توسعه‌ای و حومه‌های شهری با گرایش کمتر (Ryan, 2015; la Peña, 2015; Fishman, 2015; Heins, 2015; Vanempton et al., 2014; Barnett, 2014; مدیریت فضا (Carmona, 2014; Mapes & Wolch, 2011; Ryan, 2004; Ellis, 2002; Schwarzer, 2000) با گرایش بیشتر در تعدادی از پژوهش‌های تئوریک طراحی شهری به عنوان محدوده‌های مداخله طراحی شهری ذکر شده‌اند.

۶. مقیاس

اگرچه به نظر می‌رسد بعد از گذشت حدود ۷۰ سال از آغاز مباحث تئوریک دانشگاهی، در مورد مقیاس طراحی شهری، صاحب‌نظران حرفه رشته به اجماع کلی رسیده باشند، با این حال این پژوهش، نمایانگر عدم توافق کلی در این زمینه و افتراق نظریه‌های طراحی شهری در چند مقیاس مختلف به شرح زیر است (جدول ۴).

۱. دیتیل‌ها و سطوح
۲. ساختمان‌های شخصی و بلوک‌ها
۳. محله
۴. فضاهای شهری، منطقه و شهر
۵. زیرساخت‌ها و ساختارها
۶. منطقه، منظومه شهری، حومه‌های شهری
۷. جهان

۷. محصول

خروجی یا محصول فرایندهای طراحی شهری یکی از مهمترین مباحث افتراق تئوری‌های طراحی شهری از آغاز تاکنون بوده است. اگرچه بسیاری معتقدند این تفاوت، متناسب با ساختارهای زمینه‌ای و نوع نیاز مکان مورد طراحی است، با این حال تفاوت‌ها عمیق‌تر از آن است که ریشه‌ی مکانی-زمینه‌ای داشته باشد. این جستار نشان می‌دهد که ادبیات نظری طراحی شهری، به چهار گونه محصول طراحی شهری اشاره دارد که اجماعی در مورد اولویت‌بندی یا ارزش‌گذاری آنها حتی نسبت به شرایط مکانی تبیین نشده است و صرفاً به نظر می‌رسد مرتبط با تفاوت‌های ماهوی و رویه‌ای تئوری‌ها است (جدول ۵). این گونه‌ها عبارت‌اند از:

۱. ضابطه-قانون (کمی)
۲. مدل‌سازی و سه بعدی (کمی)
۳. استراتژی و سیاست (کیفی)
۴. برنامه و گزارش (کیفی)
- ضابطه-قانون شامل کدها (Carmona, 2016; Fishman, 2015; Heins, 2015; Barnett, 2014)، گایدلاین‌ها (Mapes & Wolch, 2011; Duany, 2002)، دستور کار (Biddulph, 2012)، ضوابط (Fishman, 2015; Heins, 2015)، مقررات و استاندارد (Fishman, 2015; Duany, 2002)، راهنمای طراحی شهری (Ellis, 2015).
- مدل‌سازی و سه بعدی شامل طرح‌ها (Lang, 2019¹⁰; Barnett, 2014; Schwarzer, 2000) و نقشه‌های دو بعدی و سه

- بعدی (Lang, 2014; Talen, 2002)، شامل آترناتیوهای دو بعدی و سه بعدی (Ellis, 2002)، طرح ساختمان‌ها، خیابان‌ها و فضاهای عمومی (Childs, 2010; Salingeros, 2000)، الگو و اتصالات فرمی (Childs, 2001)، درختکاری (Steiner & McSherry, 2020)، سطوح خارجی عناصر (Steiner & McSherry, 2020)، نقشه‌ی جامع شهر (Childs, 2010; Akkerman, 2000) و چارچوب طراحی جامع (Carmona, 2016; Barnett, 2014; Madanipour, 2006).
- استراتژی و سیاست شامل انواع استراتژی (Carmona, 2016; Vanempten et al., 2014; Barnett, 2014; Ellis, 2002) و سیاست‌گذاری (Vanempten et al., 2014; Childs, 2010; Madanipour, 2006)، اصول (Biddulph, 2000)، روایت (Dovey, 2019) و سناریوسازی (Carmona, 2016).
  - برنامه (Schwarzer, 2000) و گزارش (Barnett, 2014) شامل برنامه‌ها و طرح‌های کلان مقیاس شامل طراحی ساختارهای کلان (Dovey, 2019; Heins, 2015; Salingeros, 2000; Biddulph, 2000)، برنامه منطقه‌ای (Duany, 2002)، زونینگ (Duany, 2002)، برنامه‌های متناوب بلند مدت و مداخله دائمی (Carmona, 2014; Inam, 2011)، برنامه‌های انرژی و کشاورزی شهری (Steiner & McSherry, 2020)، تولید کالایی فضا در فرم اجتماعی - اقتصادی (Cuthbert, 2019).

۸. فرایند - روش ۱۱

فرایند و روش طراحی شهری به مسیری اطلاق می‌شود که از شروع مسئله و آغاز شناخت تا نهایی شدن راه‌حل و طرح و در برخی از ادبیات نظری تا اجرا و اثرات بعد از اجرا، به طول می‌انجامد. اگرچه در ابتدای مسیر در اواخر قرن نوزدهم و آغاز قرن بیستم (با فلسفه پوزیتیویستی مدرنیست)، این مسیر تماماً توسط طراح و گروه مرتبط با آن در کنشی علم محور، انجام می‌شد. با این حال با مرور زمان و آشکار شدن نواقص این نوع طراحی شهری نخبه‌گرایانه و علم‌گرایانه، فرایندها و روش‌های دیگری با روش آزمون و خطا و علم‌شناسی پوپری، با تأکید بر فلسفه تفسیری و انتقادی مورد توجه اندیشمندان قرار گرفت که تا اکنون نیز ادامه دارد. آراء اندیشمندان در بازه زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲ در این زمینه قابل طبقه‌بندی به حوزه‌های متفاوت ولی در عین حال هم-پوشان به شرح زیر است (جدول ۶).

۱. فراگیر و کثرت‌گرا

۲. پویا و دائمی

۳. مختلط

حوزه فراگیر و کثرت‌گرا با اصطلاحاتی همچون فرایند مشارکتی (la Peña, 2015)، مدنی و گسترده (Steiner & McSherry, 2020)، فرایند اجتماعی (Cuthbert, 2019)، دانش محلی (la Peña, 2015)، خودانگیختگی (la Peña, 2015)، اجتماع محور (Shadar, 2010)، شارت (Ellis, 2002)، آموزش اجتماعی (Ellis, 2002)، کثرت‌گرا (Schwarzer, 2000)، شهرسازی اجتماعی (Schwarzer, 2000)، تأمین مالی جمعی (la Peña, 2015)، ترجیحات بصری (Ellis, 2002)، ترکیب طراحی با علوم اجتماعی (Carmona, 2019, Ellis, 2002)، فرایند دو مرحله‌ای تشخیص فضا- مکان و تشخیص مدیریت- مشارکت- تکنولوژی (Abusaada & Elshater, 2021)، فرایند مبتنی بر درک عمومی و پذیرش توسط مردم (Coppens et al., 2021) بر دخالت حداکثری مردم، ذی‌نفعان و ذی‌نفوذان در فرایندهای تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری تأکید دارد. اگرچه در بسیاری از پژوهش‌ها به چگونگی این مشارکت پرداخته نشده است و یا در سطوح متفاوت نردبان مشارکتی شکل گرفته است. این حوزه با برخی از حوزه‌های دیگر هم‌پوشانی محتوایی دارد.

فرایندها و روش‌های پویا و دائمی در ادبیات نظری، بر طراحی و برنامه‌های متغیر در زمان و مکان (Arrabi, 2017, Schwarzer, 2000)، تحولات افزایشی و کاهش‌ی زمان محور (Dovey, 2019)، طراحی قطعه‌قطعه (Carmona, 2016)، ارزیابی اثرات (la

(Peña, 2015)، فرایند همیشگی و دائمی (Lang, 2014, Arrabi, 2017, Carmona, 2014)، در ارتباط متقابل با فرایندهای سیاسی-اقتصادی- سرمایه (Cozzolino et al., 2020; Cuthbert, 2019; Dovey, 2019, Carmona, 2014)، فرایندهای موازی (Inam, 2011)، جامع چند مرحله‌ای (Madanipour, 2006)، جامع تاکتیکی (Schwarzer, 2000)، الگوهای کامل‌شونده در طول زمان (Childs, 2001)، طراحی جامع و پرگماتیک (Childs, 2001)، تاکتیکی (Schwarzer, 2000)، انعطاف‌پذیری و سازگاری (Arrabi, 2000; Schwarzer, 2000)، متمرکز شده است. اگرچه همچنان بر حوزه‌های دیگر هم‌پوشانی محتوایی دارد. فرایندها و روش‌های مختلط در طیف وسیعی از سناریوسازی (Cozzolino et al., 2020; Schwarzer, 2000)، استراتژی (Carmona, 2016)، داستان‌سرایی (la Peña, 2015)، ترکیب با علوم دیگر زیست‌شناسی، علوم کامپیوتر (Salingaros, 2000)، جامع (Carmona, 2016; Shadar, 2010; Madanipour, 2006)، ترانسیک (Talen, 2002)، کمی متریک (Gisbert & Gielen, 2017)، برنامه محور (Lang, 2019)، مجموعه‌ی درهم آمیخته‌ای از فرایندهای داینامیک، حلقه بسته، ساختارگرا (قابل ارزیابی سیستماتیک)، پیوسته، عمومی، علمی (Arrabi, 2017) ارائه شده‌اند و همچنان در ابعاد مختلفی با حوزه‌های دیگر هم‌پوشانی محتوایی دارند.

۹. تصمیم‌سازی - تصمیم‌گیری

اگرچه محتوای تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری در بسیاری از پژوهش‌ها به طور ضمنی در محتوای فرایند و روش مورد توجه قرار گرفته است با این حال به دلیل اهمیت، به صورت یک موضوع مجزا در این پژوهش بررسی شده است. تصمیم‌سازی علاوه بر روش و فرایند به عنوان مفهومی فاعلی و ساجکتیو از زاویه تخصص و مهارت فاعلی حائز اهمیت است. اینکه تصمیم‌ساز معمار، طراح، برنامه‌ریز یا دارای سایر تخصص‌ها باشد و یا تصمیم‌گیر متخصص، سرمایه‌دار یا سیاست‌مدار باشد، به‌گونه‌ای بنیادین در مسیر و خروجی طراحی شهری تأثیرگذار خواهد بود. بر این مبنای پژوهش سه حوزه مجزا در فرایند تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری در پژوهش‌های بررسی شده، تشخیص داده است (جدول ۷) که عبارت‌اند از:

۱. متخصصان علمی
  ۲. سیاست‌مداران و سرمایه‌داران
  ۳. مشارکت عمومی - خصوصی و ذی‌نفعان و ذی‌نفوذان
- در بسیاری از پژوهش‌ها نقش اصلی تصمیم‌سازی یا تصمیم‌گیری بر عهده متخصصان علمی گذاشته شده است. از جمله معماران (Lang, 2014)، معماران منظر (Lang, 2014)، برنامه‌ریزان (Abusaada & Elshater, 2021; Arrabi, 2017; Heins, 2015; Lang, 2014)، طراحان (Coppens et al., 2021; Abusaada & Elshater, 2021; Cozzolino et al., 2020; Mapes & Wolch 2011; Heins, 2015; Biddulph, 2012)، جامعه‌دانشگاهی (Lang, 2019)، صاحبان علوم بین‌رشته‌ای و تیم‌های هماهنگ‌کننده‌ی بین‌رشته‌ای از جمله علوم اجتماعی، انسان‌شناسی، روان‌شناسی، علوم سیاسی، اقتصاد و هنر، تاریخ‌دانان، منتقدان شهری (Aravot, 2002; Carmona, 2016; Carmona, 2014)، همکاری مشترک بین معماران و برنامه‌ریزان و طراحان شهری (Talen, 2002; Ellis, 2002; Schwarzer, 2000; Biddulph, 2000).
  - در مقابل برخی از صاحب‌نظران تصمیم‌ساز و تصمیم‌گیرنده‌ی اصلی طرح‌های شهری را سرمایه (Steiner & McSherry, 2020; Cuthbert, 2019)، سود شرکت‌های بزرگ بین‌المللی (Steiner & McSherry, 2020)، بخش حکمرانی و کسب و کار (Childs, 2019)، معامله‌ای بین سرمایه‌سیاسی و طراحی (Cozzolino et al., 2020)، یا نیروهای اقتصادی مرتبط با املاک (la Peña, 2015) دانسته‌اند.
  - در نهایت مشارکت عمومی - خصوصی (Steiner & McSherry, 2020; Carmona, 2016; Biddulph, 2000)، ذی‌نفعان

Abusaada & (la Peña, 2015; Lang, 2014; Madanipour, 2006; Schwarzer, 2000) Elshater, 2021; Cuthbert, 2019; Lang, 2014; Biddulph, 2012; Mapes & Wolch, 2011; Mapes & Wolch, Cozzolino et al., 2020; Lang, (la Peña, 2015) ، نهاد‌های خصوصی (2011; Madanipour, 2006)، بخش‌های سیاسی و سیاست‌گذاران (2014; Arrabi, 2017, Carmona, 2016; Heins, 2015;)، (Mapes & Wolch, 2011) ، استفاده‌کنندگان، ساکنین و جامعه (Abusaada & Elshater, 2021; Ryan, 2004) ، به‌عنوان حوزه‌ای دیگر از تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری توسط بعضی از صاحب‌نظران مطرح شده است.

جدول ۲: روندها و گرایش‌های معاصر در موضوع (تم) ماهیت و هدف طراحی شهری

صاحب‌نظر	موضوع (تم) محتوایی	ماهیت و هدف طراحی شهری
Shadar, – Carmona, 2010– Carmona, 2010 – Ellis, 2002 – Schwarzer, 2000 –Biddulph, 2000 Cuthbert, – Cuthbert, 2007 – Carmona, 2016 – Carmona, 2014 – Mapes & Wolch, 2011 –2010 2019- Araabi, 2017 - Cozzolino et al., 2020	انسان – اجتماع	
Childs, – Salingaros, 2000 – & Gordon, 2000 Ben-Joseph – Schwarzer, 2000 –Akkerman, 2000 Biddulph, –Inam, 2011 – Carmona, 2010 – Childs, 2010 – Madanipour, 2006 –Ellis, 2002 – 2001 Goerlich et al., – Heins, 2015 – Vanempten et al., 2014 –Lang, 2014 – Carmona, 2014 – 2012 Coppens et al., – Cozzolino et al., 2020 –Cuthbert, 2019 – Lang, 2019 – Dovey, 2019 – 2017 Abusaada & Elshater, 2021–2021	فضا – مکان	
– Vanempten et al., 2014 – Barnett, 2014 – Talen, 2002 – & Gordon, 2000 Ben-Joseph – Lang, 2019 – Fishman, 2015	پیوستار مکان – جغرافیا و حوزه‌های پیرامون	
Mapes & Wolch, – Ellis, 2002 - Shadar, 2010 – Childs, 2001 – Salingaros, 2000 – Schwarzer, 2000 Steiner & McSherry, 2020 – 2011	پیوستار زمان	

جدول ۳: روندها و گرایش‌های معاصر در موضوع (تم) گستره و محدوده مداخله طراحی شهری

صاحب‌نظر	موضوع (تم) محتوایی	گستره و محدوده مداخله
Biddulph, 2000 - Salingaros, 2000 - Childs, 2001- Forsyth, 2007- Childs, 2010 - Aravot, – Lang, 2014 – Vanempten et al., 2014–la Peña, 2015 - Ellis, 2015 2002	بافت شهری در مقیاس محله، شهر و حومه شهری	
– Barnett, 2014 - Forsyth, 2007- Ellis, 2002– Ellis, 2015 –Lang, 2019 Ellis, 2015 Forsyth, 2007- Carmona, 2010 – –Gisbert & Gielen, 2017	فضاها و قلمرو عمومی، خیابان و میدان	
– Lang, 2014 – Dovey, 2019 – Lang, 2014 – Dovey, 2019 –Carmona, 2019 Ellis, 2002 –Childs, 2010	سطوح کالبدی و حوزه‌های عمومی و خصوصی	
Ryan, 2015 - la Peña, 2015 - Fishman, 2015 - Heins, 2015 - Vanempten et al., 2014 - Barnett, 2014	زیرساخت‌ها و حمل و نقل و توسعه	
Carmona, 2014 - Mapes & Wolch, 2011- Ryan, 2004 - Ellis, 2002 - Schwarzer, 2000	تعاملات اجتماعی، استفاده‌کنندگان و مدیریت فضا	

جدول ۴: روندها و گرایشات معاصر در موضوع (تم) مقیاس طراحی شهری

صاحب نظر	موضوع (تم) محتوایی	مقیاس
2012 Biddulph,	دیتیل‌ها و سطوح	
2011- Childs, 2010- Mapes & Wolch, 2006 - Madanipour, 2002 - Duany, 2019 Lang, 2015 - Ryan, 2016 - Carmona, 2012 Biddulph, -2001 - Childs, 2000 Schwarzer,	ساختمان شخصی و بلوک	
Childs, 2010 - -Aravot, 2002 Lang, 2014 - -2000 - Salingaros, 2014 - Barnett, 2015 la Peña, Forsyth, 2007 - Ryan, 2004 - Madanipour, 2006 - Schwarzer, 2000 - Biddulph, 2000	محله	
la- Schwarzer, 2000 - Peña, 2015 - Childs, 2010 - Duany, 2002 - Salingaros, 2000 - Biddulph, Madanipour, 2006 - Ellis, 2015 - Lang, 2014 - -Childs, 2001 2000 - Ryan, 2004 - Barnett, 2014 - Biddulph, 2012 - Forsyth, 2007	فضاهای شهری، منطقه و شهر	
Lang, 2019 - Gisbert & Gielen, 2017- Childs, 2010	زیرساخت و ساختار	
Lang, 2019 - Ryan, 2015 - la Peña, 2015 - Fishman, 2015- Lang, 2014 - Vanempten et al., 2014	منطقه، منظومه شهری، حومه‌های شهری	
Mapes & Wolch, 2011	جهان	

جدول ۵: روندها و گرایشات معاصر در موضوع (تم) محصول طراحی شهری

صاحب نظر	موضوع (تم) محتوایی	محصول
2002 2011- Duany, - Mapes & Wolch, 2014 2015- Barnett, - Heins, 2015 - Fishman, 2016 Carmona, 2015 2002- Ellis, - Duany, 2015 - Fishman, 2015 - Fishman, 2012 - Biddulph,	ضابطه - قانون	
- 2010 - Childs, 2002 - Ellis, 2002 - Talen, 2014 2000- Lang, - Schwarzer, 2014 - Barnett, 2019 Lang, - 2016 - Carmona, 2000 - Akkerman, 2020 2001- Steiner & McSherry, - Childs, 2000 Salingaros, 2006 Madanipour,	مدل سازی و سه بعدی	
2014 - - Vanempten et al., 2002 2014- Ellis, - Barnett, 2014 - Vanempten et al., 2016 Carmona, 2019 2000- Dovey, 2006- Biddulph, 2010 - Madanipour, Childs,	استراتژی و سیاست	
Schwarzer, 2000 - Barnett, 2014 - Dovey, 2019 - Heins, 2015 - Salingaros, 2000 - Biddulph, 2000 - Duany, 2002 - Carmona, 2014- Inam, 2011- Steiner & McSherry, 2020 - Cuthbert, 2019	برنامه و گزارش	

جدول ۶: روندها و گرایشات معاصر در موضوع (تم) فرآیند - روش در طراحی شهری

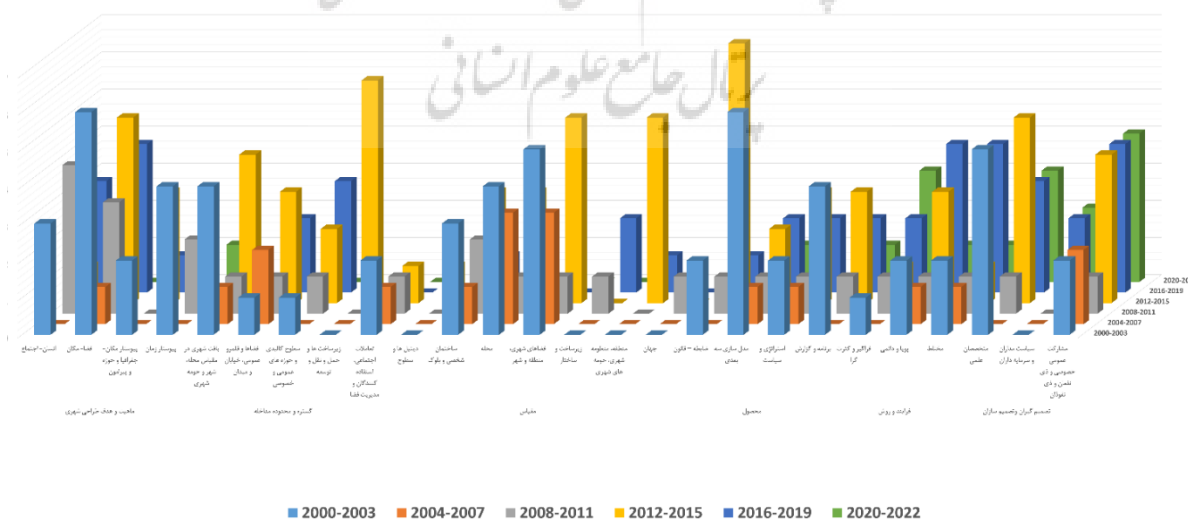
صاحب نظر	موضوع (تم) محتوایی	فرآیند - روش
la Peña, 2015 - Steiner & McSherry, 2020 - Cuthbert, 2019 - Shadar, 2010 - Ellis, 2002 - Carmona, 2019 - Abusaada & Elshater, 2021- Coppens et al., 2021	فراگیر و کثرت‌گرا	
Schwarzer, 2000 - Carmona, 2016 - la Peña, 2015 - Lang, 2014 - Arrabi, 2017 - Carmona, 2014 - - Childs, Cozzolino et al., 2020 - Cuthbert, 2019 - Dovey, 2019 - Inam, 2011- Madanipour, 2006 2001	پویا و دائمی	
Cozzolino et al., 2020 - Schwarzer, 2000- Carmona, 2016 - la Peña, 2015 - Shadar, 2010 - Madanipour, 2006 - Talen, 2002 - Gisbert & Gielen, 2017 - Lang, 2019 - Arrabi, 2017	مختلط	

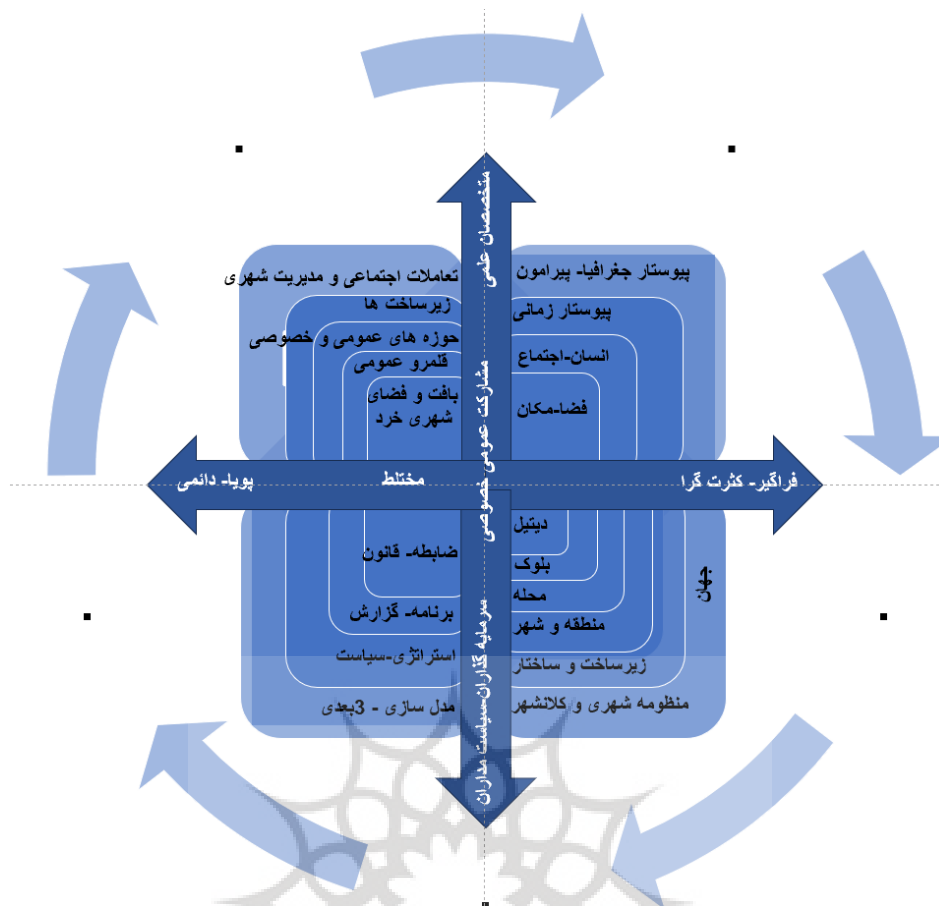
جدول ۷: روندها و گرایشات معاصر در موضوع (تم) تصمیم‌گیری - تصمیم سازی در طراحی شهری

صاحب نظر	موضوع (تم) محتوایی	تصمیم‌گیری - تصمیم‌سازی
Lang, 2014 - Abusaada & Elshater, 2021 - Arrabi, 2017 - Heins, 2015 - Coppens et al., 2021 - Cozzolino et al., 2020 - Mapes & Wolch, 2011 - Heins, 2015 - Biddulph, 2012 - Lang, 2019 - Aravot, 2002 - Carmona, 2016 - Carmona, 2014 - Talen, 2002 - Ellis, 2002- Schwarzer, 2000- Biddulph, 2000	متخصصان علمی	
Steiner & McSherry, 2020 - Cuthbert, 2019 - Childs, 2019 - Cozzolino et al., 2020 - la Peña, 2015	سیاست‌مداران و سرمایه‌داران	
Steiner & McSherry, 2020 - Carmona, 2016 - Biddulph, 2000 - la Peña, 2015, Lang, 2014- Madanipour, 2006 - Schwarzer, 2000 - Abusaada & Elshater, 2021 - Cuthbert, 2019- Biddulph, 2012 - Mapes & Wolch, 2011 - Cozzolino et al., 2020 - Coppens et al., 2021- Arrabi, 2017 - Carmona, 2016 - Heins, 2015 - Ryan, 2004	مشارکت عمومی خصوصی و ذی‌نفعان و ذی‌نفوذان	

اگرچه تناقضات و افتراقات موجود در تئوری و عمل طراحی شهری، از آغاز رشته در جامعه آکادمیک، یکی از بحث برانگیزترین مسائلی بوده است که به صورت دائمی و متناوب مورد توجه صاحب نظران قرار گرفته است و ریشه‌های متفاوت و گاه متناقضی از ماهیت علمی - شبه علمی - غیر علمی این رشته تا تأثیر پارادایم‌های پوزیتیویستی - تفسیری - انتقادی در شکل‌دهی به این تناقض‌ها و پارادوکس‌ها، مطرح شده است؛ با این حال همچنان صاحب نظران در پی درک و ارائه مفاهیم مشترک و قابل استنادی، حداقل در بستر دانش و تئوری‌های طراحی شهری هستند. راهی که به نظر می‌رسد که شاید اجماعی در آن میسر نباشد. با این پیش فرض بنیادین و در پی ضرورت درک و تدقیق چستی حوزه‌های مهم معاصر رویه‌ای - ماهوی و گرایش‌های آنها، مقالات تئوری محور معاصر طراحی شهری که در بازه زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲ در مجله اینترنتی اربن دیزاین چاپ شده‌اند، با روش تحلیل موضوعی (تماتیک) مورد بررسی قرار گرفتند و پیوستار و مدل مفهومی چند بعدی چستی، گرایش‌ها و هم‌راستایی و تفرق موضوعی مفاهیم نظری معاصر و ابعاد آنها در دو محور اصلی ماهوی و رویه‌ای تدقیق گردیدند (شکل ۶) و (شکل ۷).

محور ماهوی با چهار تم موضوعی ماهیت و هدف، مقیاس، گستره‌ی مداخله و محصول و محور رویه‌ای با دو تم موضوعی فرایند - روش و تصمیم‌سازی - تصمیم‌گیری مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهد گرایش‌های اصلی معاصر در تم موضوعی هدف و ماهیت، چهار حوزه‌ی ۱- انسان - اجتماع، ۲- فضا - مکان، ۳- پیوستار جغرافیا - حوزه و پیرامون و ۴- پیوستار زمان است. گرایش‌های اصلی معاصر در تم موضوعی گستره و محدوده‌ی مداخله، پنج حوزه ۱- بافت شهری در مقیاس محله، شهر و حومه شهری، ۲- فضاها و قلمرو عمومی، خیابان و میدان، ۳- سطوح کالبدی و حوزه‌های عمومی و خصوصی، ۴- زیرساخت‌ها و حمل و نقل و توسعه و ۵- تعاملات اجتماعی، استفاده‌کنندگان و مدیریت فضا است. گرایش‌های اصلی معاصر در تم موضوعی مقیاس هفت محدوده‌ی ۱- دیتیل‌ها و سطوح، ۲- ساختمان شخصی و بلوک، ۳- محله، ۴- فضاها شهری، منطقه و شهر، ۵- زیرساخت و ساختار، ۶- منطقه، منظومه شهری، حومه‌های شهری و ۷- جهان است. گرایش‌های اصلی معاصر در تم موضوعی محصول چهار حوزه ۱- ضابطه - قانون، ۲- مدل‌سازی و سه بعدی، ۳- استراتژی و سیاست و ۴- برنامه و گزارش است. گرایش‌های اصلی معاصر در تم موضوعی فرایند و روش سه حوزه‌ی ۱- فراگیر و کثرت‌گرا، ۲- پویا و دائمی و ۳- مختلط است. گرایش‌های اصلی معاصر در تم موضوعی تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی سه حوزه‌ی ۱- متخصصین علمی، ۲- سیاست‌مداران و سرمایه‌داران و ۳- مشارکت عمومی خصوصی - ذی‌نفعان و ذی‌نفعان است.

شکل ۷: مدل مفهومی گرایش‌های اصلی طراحی شهری در بازه زمانی ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲

پی‌نوشت‌ها

1. Journal of urban Design
2. Positive
3. Nomrative
4. Civic Design
5. Journal of urban design

۶. مجله ارین دیزاین یکی از پایه‌های بنیادین تحقیقات طراحی شهری محسوب می‌شود (Cuthbert, 2005).

7. Journal metrics · 2.1 (2022) Impact Factor

۸. کتاب طراحی شهری و اقتصاد سیاسی فضایی

9. Fragmented spaces

۱۰. طرح‌های عمل‌گرا، طرح‌های تجربه‌گرا، طرح‌های خردگرا

۱۱. فرایند بر چگونگی شناخت و حل مسئله بی‌ارتباط با فاعلین فعل متمرکز است و روش بر فاعلین فرایند متمرکز است. اگرچه در بسیاری موارد این دو غیر قابل تفکیک هستند.

فهرست منابع

Akkerman, A. (2000). Harmonies of urban design and discords of city-form: Urban aesthetics in the rise of western civilization. *Journal of urban design*, 5(3), 267-290.

- Alexander, C. (1964). *Notes on the Synthesis of Form (Vol. 5)*. Harvard University Press.
- Appleyard, D., & Jacobs, A. (1982). *Toward an urban design manifesto*.
- Aravot, I. (2002). Back to phenomenological placemaking. *Journal of urban design*, 7(2), 201-212.
- Banerjee, T. (2014). *Urban Design: Scope and Scale of Urban Design*. Routledge
- Barnett, J. (2014). Do Not Define Urban Design too Narrowly. *Journal of Urban Design*, 19(1), 49-52.
- Ben-Joseph, E., & Gordon, D. (2000). Hexagonal planning in theory and practice. *Journal of Urban Design*, 5(3), 237-265.
- Bentley, I. (2004). *Urban transformations: Power, people and urban design*. Routledge.
- Bentley, I., McGlynn, S., Smith, G., Alcock, A., & Murrain, P. (2013). *Responsive environments*. Routledge.
- Biddulph, M. (2012). The problem with thinking about or for urban design. *Journal of Urban Design*, 17(1), 1-20.
- Biddulph, M. (2000). Villages don't make a city. *Journal of Urban Design*, 5(1), 65-82.
- Birch, E. L., & Silver, C. (2009). One hundred years of city planning's enduring and evolving connections. *Journal of the American Planning Association*, 75(2), 113-122.
- Boyer, M. C. (2011). *The two orders of cybernetics in urban form and design*. In Companion to urban design (pp. 70-83). Routledge.
- Bridgeman-Sutton, D. (2010). *Urban Design Futures*.
- Broadbent, G. (1990). *Emerging concepts in urban space design*.
- Carmona, M., Heath, T., Oc, T., & Tiesdell, S. (2003). *Urban spaces-public places: The dimensions of urban design*.
- Carmona, M., & Tiesdell, S. (Eds.). (2007). *Urban design reader*. Routledge.
- Carmona, M. (2010). Contemporary public space: Critique and classification, part one: Critique. *Journal of urban design*, 15(1), 123-148.
- Carmona, M. (2010). Contemporary public space, part two: Classification. *Journal of urban design*, 15(2), 157-173.
- Carmona, M. (2014). The place-shaping continuum: A theory of urban design process. *Journal of Urban Design*, 19(1), 2-36.
- Carmona, M. (2016). Design governance: theorizing an urban design sub-field. *Journal of urban Design*, 21(6), 705-730.
- Carmona, M. (2020). To truly 'live', urban design needs accessible interdisciplinary research. *Journal of Urban Design*, 25(1), 5-9.
- Childs, M. C. (2020). Urban design foresight. *Journal of Urban Design*, 25(1), 9-11.
- Cowan, R. (2006). *Urban Design Guidance: Urban Design Frameworks, Development Brief and Master plans*, Eslimi. [in Persian]
- کوان، رابرت. (۱۳۸۵). اسناد هدایت طراحی شهری چارچوب طراحی شهری دستور کار توسعه و طرح جامع سه بعدی طراحی شهری، اسلیمی.
- Cozzolino, S., Polívka, J., Fox-Kämper, R., Reimer, M., & Kummel, O. (2020). What is urban design? A proposal for a common understanding. *Journal of Urban Design*, 25(1), 35-49.
- Cuthbert, A. R. (2007). Urban design: requiem for an era—review and critique of the last 50 years. *Urban Design International*, 12(4), 177-223.
- Cuthbert, A. (2012). *Urban Design and Spatial Political Economy: last 50 years*, Tahan. [in Persian]
- کاتبرت، الکساندر. (۱۳۹۱). طراحی شهری و اقتصاد سیاسی فضایی: بررسی و نقد پنجاه سال اخیر، طحان.
- Cuthbert, A. (2020). Eliot's insight—the future of urban design. *Journal of Urban Design*, 25(1), 11-14.
- Childs, M. C. (2001). Civic ecosystems. *Journal of urban design*, 6(1), 55-72.
- Childs, M. C. (2010). A spectrum of urban design roles. *Journal of Urban Design*, 15(1), 1-19.
- De la Peña, D. (2015). New landscape urbanisms: Promising new paths for urban design. *Journal of Urban Design*, 20(3), 314-317.
- Dovey, K. (2020). Urban design as a contested field. *Journal of Urban Design*, 25(1), 14-16.
- Duany, A. (2002). Introduction to the special issue: The transect. *Journal of Urban Design*, 7(3), 251-260.
- Ellin, N. (1999). *Postmodern urbanism*. Princeton Architectural Press.
- Ellin, N. (2012). Integral urbanism: A context for urban design. *Resilience in ecology and urban design: linking theory and practice for sustainable cities*, 63-78.
- Ellis, C. (2002). The new urbanism: Critiques and rebuttals. *Journal of Urban Design*, 7(3), 261-291.
- Ellis, C. (2015). Landscape urbanism and new urbanism: a view of the debate. *Journal of Urban Design*, 20(3), 303-307.
- Ellis, C. (2014). Process and principles in urban design. *Journal of Urban Design*, 19(1), 47-48.
- Fishman, R. (2012). *Cities after the End of Cities*.
- Foroughmand Araabi, H. (2018). Schools and skills of critical thinking for urban design. *Journal of urban design*, 23(5), 763-779.
- Foroughmand Araabi, H. (2017). Multiple expectations: assessing the assumed roles of theory in relation to urban design. *Journal of Urban Design*, 22(5), 658-669.
- Forsyth, A. (2007). Innovation in urban design: Does research help? *Journal of Urban Design*, 12(3), 461-473.
- Forsyth, A., & Crewe, K. (2009). New visions for suburbia: Reassessing aesthetics and place-making in modernism, imageability and new urbanism. *Journal of urban Design*, 14(4), 415-438.
- Goerlich Gisbert, F. J., Cantarino Martí, I., & Gielen, E. (2017). Clustering cities through urban metrics analysis. *Journal of Urban Design*, 22(5), 689-708.
- Golkar, K. (2018). *Creating Sustainable place: Urban design Theories*, Shahid Beheshti University, Third edition. [in Persian]
- گلکار، کورش. (۱۳۹۷). آفرینش مکان پایدار: تأملاتی در باب نظریه طراحی شهری، دانشگاه شهید بهشتی، چاپ سوم.

- Golkar, K. (1999). *Urban Design Definition*, Samin Novin Tehran, first Edition. [in Persian]
گلکار، کورش. (۱۳۷۸). *کندوکاوی در تعریف طراحی شهری*، ثمین نوین تهران، چاپ اول.
- Gosling, D., & Maitland, B. (1984). Concepts of urban design.
- Gosling, D. (1984). Definitions of urban design. *Architectural design*, 54(1-2), A16-A25.
- Heins, M. (2015). Finding common ground between new urbanism and landscape urbanism. *Journal of urban design*, 20(3), 293-302.
- Heins, M. (2015). Finding common ground between new urbanism and landscape urbanism. *Journal of urban design*, 20(3), 293-302.
- Hillier, J. (2009). *Shadows of Power: An Allegory of Prudence in Land-use Planning*, Iran Consulting Engineers Society, First Edition. [in Persian]
هیلیر، جین. (۱۳۸۸). *سایه‌های قدرت: حکایت دور اندیشی در برنامه‌ریزی کاربری اراضی*، جامعه مهندسان مشاور ایران، چاپ اول.
- Inam, A. (2011). From dichotomy to dialectic: practising theory in urban design. *Journal of Urban Design*, 16(2), 257-277
- Jacobs, J. (1961). Jane Jacobs. *The Death and Life of Great American Cities*, 21(1), 13-25.
- Krier, R., & Rowe, C. (1979). *Urban space* (p. 17). London: Academy editions.
- Kullmann, K. (2015). Grounding landscape urbanism and new urbanism. *Journal of Urban Design*, 20(3), 311-313.
- Lang, J. (2006). *Urban design: A typology of procedures and products*. Routledge.
- Lang, J. (2014). Comments on 'the place shaping continuum: A theory of urban design processes. *Journal of Urban Design*, 19(1), 41-43.
- Lang, J. (2020). Programmes and paradigms in urban design. *Journal of Urban Design*, 25(1), 20-22.
- Lynch, K. (1981). The Form of the City. *Cities and City Planning* (pp. 30-60). Springer.
- Madanipour, A. (2008). *Design of Urban Space: An Inquiry into a Socio-Spatial Process*, Urban Planning and Processing. [in Persian]
مدنی‌پور، علی. (۱۳۸۷). *طراحی فضای شهری نگرشی بر فرآیندی اجتماعی - مکانی*، شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری.
- Madanipour, A. (1996). *Design of urban space: An inquiry into a socio-spatial process*. Wiley.
- Madanipour, A. (2006). Roles and challenges of urban design. *Journal of urban design*, 11(2), 173-193.
- Mapes, J., & Wolch, J. (2011). 'Living green': the promise and pitfalls of new sustainable communities. *Journal of Urban Design*, 16(1), 105-126.
- Madden, K. (2000). *Creating "places" that work. How to turn a place around: A handbook for creating successful public places*, New York, NY: Project for Public Spaces.
- Rowley, A. (1994). Definitions of urban design: The nature and concerns of urban design. *Planning Practice and Research*, 9(3), 179-197.
- Ryan, B. D. (2015). Hard Urbanism. *Journal of Urban Design*, 20(3), 321-322.
- Ryan, B. (2004). Alphaworld: The urban design of a digital city. *Journal of Urban Design*, 9(3), 287-309.
- Samalavicius, A. (2013). Revisiting and rethinking contemporary urban design. *Journal of Architecture and Urbanism*, 37(3), 161-164.
- Schwarzer, M. (2000). The contemporary city in four movements. *Journal of Urban Design*, 5(2), 127-144.
- Salingaros, N. A. (2000). Complexity and urban coherence. *Journal of urban design*, 5(3), 291-316.
- Shadar, H. (2010). Evolution and critical regionalism. *Journal of urban design*, 15(2), 227-242.
- Sitte, C. (2015). *The Art of Building Cities: City Building According to Its Artistic Fundamentals*, Tehran University, Third Edition. [in Persian]
زیتة، کامیلو. (۱۳۹۴). *ساخت شهری بر اساس مبانی هنری*، دانشگاه تهران، چاپ سوم.
- Sorkin, M. (2013). The End (S) of Urban Design. In *The Urban Design Reader*, edited by M. Larice and E. Macdonald, 638-654. London: Routledge.
- Steiner, F., & McSherry, L. (2020). Erosion and deposition. *Journal of Urban Design*, 25(1), 31-34.
- Talen, E. (2002). Help for urban planning: the transect strategy. *Journal of Urban Design*, 7(3), 293-312.
- Trancik, R. (1987). *Finding lost space: theories of urban design*. John Wiley & Sons.
- Varna, G., & Tiesdell, S. (2010). Assessing the publicness of public space: The star model of publicness. *Journal of Urban Design*, 15(4), 575-598.
- Verma, N. (2011). *Urban Design: An incompletely theorized project 1*. In *Companion to urban design* (pp. 57-69). Routledge.